

Haerlem Nieuwsbrief

EEN UITGAVE VAN HISTORISCHE VERENIGING HAERLEM

HISTORISCHE VERENIGING

Haerlem
110 jaar

Joan Patijn, voorzitter van de werkgroep Excursies en Lezingen, presenteerde het jaarprogramma tijdens de nieuwsjaarsbijeenkomst van onze vereniging. Het weekend van 15, 16 en 17 april 2011 bezoekt de vereniging Haarlem onze zusterstad Osnabrück, een van de hoogtepunten van het jaarprogramma.

Een rijk programma, een bijzonder jaar

Geachte leden,

Wij vieren in het jaar 2011 het lustrum van ons 110-jarig bestaan. Tijdens de druk bezochte Nieuwjaarsreceptie, traditiegetrouw op Driekoningen, is het jaarprogramma op de Hoofdwacht gepresenteerd door Joan Patijn en haar werkgroep. Het is een rijk programma geworden! Wij hopen op een hoge opkomst bij de activiteiten en vele ontmoetingen met onze leden.

Als historische vereniging willen wij juist dit jaar aandacht geven aan andere jubilea. In 1961, vijftig jaar geleden, ontstond de historische band met de stad Osnabrück op initiatief van de toenmalige Haarlemse burgemeester Cremers. Het is een mooie aanleiding om de zusterstad te bezoeken voor onze jaarexcursie. In goede samenwerking met het Historisch Museum Haarlem wordt nu hard gewerkt aan een spiegeltonstelling '1961: Haarlem-Osnabrück, de mensen en de stad.' De opening zal plaatsvinden op het

hoogtepunt van de viering samen met een tentoonstelling in het Archeologisch Museum en een fototentoonstelling in de Refter van het stadhuis, alle rond het thema Haarlem-Osnabrück. Voor de feestelijke middag op 29 april wordt u allen uitgenodigd.

De presentatie van het Jaarboek op 15 juni en de Algemene ledenvergadering op 22 juni zullen op bijzondere locaties plaatsvinden, bericht over de jaarvergadering volgt.

In ons lustrumjaar zullen wij ook aan een andere - Haarlemse - jubilaris een feestelijke onderscheiding uitreiken! Op een passend moment zullen wij daarmee naar buiten treden. Om het vuur van onze vereniging gaande te houden, werken wij ook aan een nieuwe invulling van de historische Haarlemprijs en een herstart van de Haerlem-reeks van onze vereniging.

Frans Willem Lantink, voorzitter

In dit nummer:

Veel boeken over Haarlem

Besprekingen op pagina 3,4, 5 en 6

Het hele jaarprogramma

excursies en lezingen op pagina 2
En de eerst komende ook op pagina 8

Actueel nieuws vindt u altijd
op www.haerlem.nl

Colofon:

Dit is een uitgave van de Historische Vereniging Haarlem
www.haerlem.nl
Verenigingszetel: de Hoofdwacht,
Grote Markt 17
Postadres: postbus 1105,
2001 BC Haarlem
Secretaris: (023) 529 39 00
Gironr: 377882
Het blad verschijnt vier keer
per jaar. ISSN: 1570-4785.
Redactie: Theo van der Vlugt
Vormgeving: Tekst & Uitleg Haarlem
Druk: drukkerij Excelsior Haarlem
(sponsor)
Verzending: Paswerk

Programma Vereniging Haerlem: lezingen, excursies en meer

Wij maken alvast het hele jaarprogramma bekend, onder voorbehoud van wijzigingen. Blijf op de hoogte via www.Haerlem.nl en mail haerlemexcursies@gmail.com voor inlichtingen of het opgeven voor deelname aan activiteiten. Contactpersoon van de werkgroep Excursies en Lezingen is Joan Patijn 06-27072966/023-5270190. Tip: stuur uw mailadres naar leden@haerlem.nl. Dan ontvangt u automatisch een herinnering aan activiteiten.

Maart

Zaterdagochtend 26 maart Historisch Museum Haarlem, rondleiding Laura van der Wijden over de tentoonstelling Verdwenen Vakscholen. Opgave: zie vorige nieuwsbrief en website..

April

Vrijdag, zaterdag, zondag 15, 16 en 17 april Jaarexcursie naar zusterstad en zustervereniging Osnabrück. De meeste deelnemers reizen per touringcar. Inlichtingen, zie boven.
Maandagavond 18 april Noord-Hollands Archief, Historisch café. Entree € 2,50 p.p. aanmelden verplicht. Zie de website.
Vrijdagmiddag 29 april feestelijke start jumelageherdenking 'Osnabrück aan de Markt' met o.a.: Hoofdwacht, opening tentoonstelling **1961: Haarlem-Osnabrück, de mensen en de stad**. Hoofdwacht elk weekend open t/m zaterdag 24 september.

Mei

Zaterdagochtend 14 mei, Ruïne van Bredode, (fiets)excursie met lezing Elisabeth den Hartog over kasteelvrouw Yolande van Lalaing (1422-1497) en haar beroemde getijdenboek (nu Bodleian Library Oxford). Aanvang ontvangst op de ruïne 10.00 uur. Kosten € 7,00 p.p. incl. koffie en koek. Aanmelden haerlemexcursies@gmail.com

Woensdagavond 25 mei, Kennemer Boekhandel Kleverpark, auteur en archivaris Jan Sanders over de levensloop van Adriaan van der Willigen, een gezellige Haarlemmer in de 19e eeuw. Jan Sanders signeert twee publicaties over Adriaan van der Willigen. Aanvang 20.00 uur. Toegang € 7,00 p.p. incl. koffie en wijn. Aanmelden haerlemexcursies@gmail.com

Juni

Zaterdagochtend 11 juni, Luilakwandeling over de Bolwerken in het spoor van Adriaan van der Willigen en zijn vriend J.D. Zoicher jr. Voor nadere gegevens raadpleeg de website of mail haerlemexcursies@gmail.com
Woensdag 15 juni Presentatie Jaarboek; (locatie nog te bepalen).
Woensdag 22 juni Algemene Ledenvergadering.

Juli

Dinsdagavond 12 juli, 19.00 - 20.30 uur. Stadsarcheoloog Anja van Zalinge ontvangt ons in de Bakenesserkerk, het nieuwe kantoor van het Bureau Archeologie. We zien de resultaten van de verbouwing en horen over recent bouwhistorisch onderzoek. Adres Vrouwestraat 12. Entree € 2,50 p.p. Aanmelden haerlemexcursies@gmail.com

Augustus

26 augustus t/m 4 september, Grote Markt en Bavokerk, manifestatie 'Pionieren en Passie, Fokker en Haarlem 1911-2011'. We haken aan met een activiteit van de vereniging. Jos van Ruitenbeek, lid van de Historische Werkgroep, is een groot Fokkerspecialist. Voor nadere gegevens raadpleeg de website.

September

Zaterdag 10 en zondag 11 september,

Hoofdwacht, Open Monumentendagen.
Zondag 18 september, themawandeling 'Leonard Springer en De Hout', georganiseerd door de werkgroep Parken en Groen. Voor nadere gegevens raadpleeg de website.
Maandagavond 19 september, Noord-Hollands Archief, Historisch Café. Toegang € 2,50 p.p. opgave verplicht. Voor nadere gegevens raadpleeg de website.

Oktober

Woensdagavond 19 oktober, Hoofdwacht, lezing Dick van Gijlswijk, lid Historische Werkgroep, over de Stadsarmenscholen 1750-1795. Hoofdwacht open 19.30 uur, aanvang lezing 20.00 uur. Entree € 2,50 p.p. Aanmelden haerlemexcursies@gmail.com

November

Donderdag en vrijdag 10 en 11 november, Reuvsdagen in Haarlem; we haken aan met een activiteit van de vereniging bij dit grootste archeologiecongres van Nederland.
Woensdagavond 23 november, Noord-Hollands Archief, Historisch Café, verjaardag van de stad Haarlem. Voor nadere gegevens raadpleeg de website.

December

Dinsdagavond 13 december, lezing Hans Peterse, historicus, over het Kapittel van Haarlem, het onbekende verhaal van de Rooms Katholieken na de Reformatie. Beoogde locatie de pastorie van de Sint Josephkerk aan de Jansstraat. Voor nadere gegevens raadpleeg de website.

Bestuur en werkgroep Excursies horen graag wensen en suggesties van (nieuwe) leden. Uw ideeën zijn meer dan welkom, zie de contactgegevens hierboven.

Van de penningmeester

Wij zien met veel genoegen dat een groeiend aantal leden actief is in de vereniging. Dat brengt o.a. goed nieuws op het gebied van de ledenadministratie; de heer Aad Prent (lid sinds 1996) heeft de taken die horen bij de ledenadministratie overgenomen van de penningmeester. Het bestuur hoopt op een prettige samenwerking en wenst hem veel plezier met dit belangrijke werk. U kunt hem

bereiken via hvhledenadm@gmail.com of 023-5253060.

Contributie: bent u bij...?

Ruim duizend leden hebben inmiddels hun contributie over 2011 voldaan (€ 20,- voor een enkel lid, € 30,- voor partnerleden en € 150,- voor zakenleden). Waarvoor dank. Eveneens hartelijk dank voor de vele extra

giften.

Een kleine vierhonderd leden heeft nog niet betaald. Wilt u a.u.b. even nakijken of uw betaling is gedaan? Bij voorbaat dank voor uw tijdige betaling. Het scheelt de Vereniging en de penningmeester veel tijd, energie en kosten.

De penningmeester, W.D.Slik.

‘Vlaggen voor Haarlem’

23 november 1245 is de stad Haarlem geboren.

“Waarom hangen er dan geen vlaggen buiten?“, vroeg een jeugdige bezoeker van de Hoofdwacht alweer meer dan een jaar geleden op de verjaardag van de stad. Een goede vraag, waar wij ook niet direct een antwoord op wisten. Wij vroegen de gemeente ruim vóór de volgende verjaardag naar het beleid in deze.

Tot onze verbazing wapperde er op 23 november van het afgelopen jaar ineens een Haarlem-vlag vanaf het Stadhuis. Zou er een verband zijn tussen het een en het ander? Ook de Grote Kerk en het Noord-Hollands Archief deden er aan mee.

De gemeente antwoordde na enig aandringen, ruim na 23 november. Er is geen beleid. Wel streeft de gemeente ernaar de vlag op de verjaardag van de stad uit te hangen.

Hoe zit het eigenlijk?

De Nederlandse vlag mag officieel maar op een beperkt aantal dagen worden gebruikt, maar dat geldt niet voor de Haarlemse vlag. Die mag je altijd uithangen, en zeker op 23 november.

Onze vereniging had overigens zelf geen vlag opgehangen aan de Hoofdwacht. Eigenlijk ook schandelijk, moet ik eerlijk bekennen. Weet u trouwens wel hoe de vlag eruit ziet? Je ziet hem zelden.

Zo, dus:

Wij zullen volgend jaar zeker gaan meedoen aan dit vlagvertoon, want wie Haarlem ter harte gaat, toont dat graag. En zeker op de verjaardag van onze dan al 766-jarige stad.

Bestel de vlag tijdig. Om de kosten hoeft u het niet te laten: die vallen alleszins mee. Wij hebben hem inmiddels in huis!

Peter van Wingerden

Behoeftte om te reageren op deze column? Stuur uw reactie naar info@haarlem.nl

Graven, heren, burgers, broeders... en een enkele dame

Boekbespreking

Wim Cerutti,
Haarlemse Jeruzalemvaarders
Uitgeverij Spaar en Hout, 2010.
ISBN 9789086830305. € 27,50

Na zijn boek over de Haarlemse Jansheren en na zijn recente boek over Pastoor Bloemert vertelt Wim Cerutti opnieuw een groot verhaal uit de Katholieke geschiedenis van onze stad: de bijzondere band van de stad Haarlem met Jeruzalem. Zijn boek *Haarlemse Jeruzalemvaarders* noemt Cerutti zelf ‘de neerslag van een ontdekkingsreis’, een speurtocht naar pelgrimstochten en bedevaartgangers, en naar Haarlemse bedevaartgangers in het bijzonder. Van de Haarlemse Jeruzalembroederschap is geen snipper papier bewaard gebleven. Maar via omwegen weet Cerutti veel materiaal in kaart te brengen. Zo komt hij tot een compleet en kleurrijk verhaal.

De inleiding lijkt vooral bedoeld voor de lezer die nog wat minder vertrouwd is met

de religieuze geschiedenis van de stad. Voor wie al een Haarlems boekenplankje in huis heeft, brengen de eerste 50 pagina’s niet veel nieuws. Maar op pagina 52 gaat het dan toch echt van start: we ontmoeten bekende en minder bekende Haarlemse Jeruzalemgangers, van wie in enkele gevallen de portretten meer dan bekend zijn. Wie heeft bijvoorbeeld nog nooit stilgestaan voor het Groepsportret van de Jeruzalemvaarders van de Ridderlijke Broederschap van de Heilige Lande te Haarlem, een van de hoogtepunten in het Frans Halsmuseum. Cerutti voorziet het gezelschap van een achtergrond waardoor je zin krijgt om het portret snel weer te gaan zien.

Echt een speurtocht wordt het vanaf pagina 89. De auteur gaat dan op zoek naar de sporen van een Heilig Grafkapel in de Bavokerk. Dat doet hij met zo veel liefde voor details, dat je het op pagina 100 van harte eens bent met Cerutti’s conclusie: het is te betreuren dat de Heilig Grafkapel met de direct aanpalende ruimten al enkele honderden jaren een zeer matig onderhouden en bijna vergeten bouwdeel

van de Sint Bavo is.

Het laatste deel van het boek behandelt in snelle vogelvlucht zeventig Haarlemse Jeruzalemvaarders. Daar toont zich de beperking van omvang en beschikbare tijd,

een beperking waarvoor de auteur ons in de inleiding trouwens al waarschuwt. Het voert in hoog tempo langs namen, bronnen en portretten. Juist op dat moment begon ik als lezer te verlangen naar een nog inniger

lees verder op pagina 4

kennismaking met de stadsgenoten uit verre eeuwen en hun bijzondere onderneming. Je zou graag nog iets meer meekrijgen van de reisverslagen, persoonlijke notities en verhalen die er – althans in Europa, niet met zekerheid uit Haarlem – zijn. Cerutti spreekt op pagina 104 zelfs van ‘vele honderden verslagen’.

Maar laat ik me niet beklagen over wat er

niet in het boek staat; want wat er wel in staat is al veel. En het kan een aanmoediging zijn om het rijke bronmateriaal verder te ontsluiten. Een bloemlezing of de uitgave van een mooi egodocument; het zouden zomaar de volgende stappen kunnen zijn van Cerutti’s verkennende werk.

Ook de grafische verzorging van het boek is zeer geslaagd. Het beeldmateriaal krijgt alle

ruimte en toont een plezierige mengeling van bekend en onbekend.

Kortom, een boek waardoor je weer zin krijgt om rond te kijken in Haarlem, voor een hernieuwde kennismaking met het vertrouwde.

Theo van der Vlugt

Het Spaarne dat zoveel attractiever had kunnen zijn...

Boekbespreking

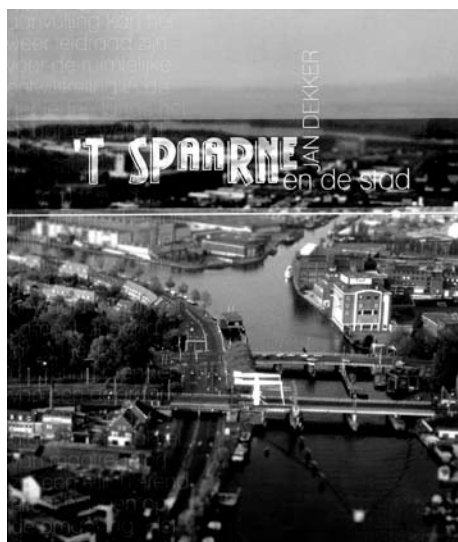
Jan Dekker, *’t Spaarne en de stad*.
Uitgegeven bij Jan Dekker (ISBN
200400001072) € 20,-

’t Spaarne en de stad is de titel van een publicatie van Ir. Jan Dekker, uitgegeven bij zijn afscheid als stedenbouwkundige van de stad Haarlem. Naast de bestuurlijke perikelen rond het Spaarneplan, komen allerlei persoonlijke gegevens, inzichten en herinneringen naar voren. Het boek bevat daarnaast een visie op diverse ontwikkelingen binnen de gemeente.

Dekker toont zich zowel positief als kritisch. Hij vraagt zich af of, met name in Haarlem, kritiek uitengesloten is. Hij benadrukt dat zo’n houding, het inhouden van kritiek, schadelijk is en houdt zich daar dan ook zeker niet aan. “Maar het begint natuurlijk bij zelfkritiek”, vervolgt Dekker direct. Daarbij bespreekt hij een rijk palet aan concrete objecten, opvattingen en adviezen, zowel over bestuurlijke en stedenbouwkundige als architectonische aspecten die Haarlem in het hart raken.

Een belangrijk deel van het boek is gewijd aan de plannen rond ’t Spaarne en het z.g. Spaarneplan, waar Dekker een aandeel in gehad heeft. Het volgende komt daaruit naar voren. Dat ’t Spaarne ontegenzeggelijk een heel belangrijk ruimtelijk element in de stad vormt, leidde er in 1972 toe dat D’66 met voorstellen kwam om een Spaarneplan

op te stellen. Pas in 1990 werd dit voorstel opgepakt. Respectievelijk in 1994 en 1995 stelden de gemeenten Heemstede en Haarlem het Spaarneplan vast, ingedeeld in 5 zones: I. Hageveld en Vereenigde polders; II Tuinstad aan het Spaarne; III Binnen Spaarne; IV Spaarne Boulevard; V Waterrijk Spaarne. De gemeenteraad van Haarlem bepaalde daarbij dat ’t Spaarneplan in alle voorkomende gevallen als uitgangspunt zou worden genomen. Ook wilde de raad jaarlijks een evaluatie; wel een bewijs dat de zaak op dat moment serieus geacht werd.

Dekker legt uit dat ’t Spaarneplan in veel gevallen toch geen bepalende factor is geweest en hij betreurt dat. Hij constateert daarbij een grote onverschilligheid van de Haarlemmers ten opzichte van ’t Spaarne dat zoveel attractiever had kunnen zijn. Met als meest basale waarde ’op een leuke manier langs het water te kunnen lopen, zonder vrees om te struikelen of in het

water te vallen’. Maar uiteraard wilde het plan meer, en Dekker komt dan ook met een uitvoerige beschouwing.

In het gebied ten zuiden van de Schouwbroekerbrug hekelt hij de bouw van het kolossale appartementencomplex in de plaats van het vroegere silogebouw op het grondgebied van de gemeente Haarlemmermeer. Het complex vormt een te groot contrast met de bescheiden huisjes aan de Cruquiusdijk, het theehuis en het gemaal. Overigens constateert hij dat voor dit gebied de ambities uit het Spaarneplan nog altijd nastrevenswaard zijn.

Verderop is houtzaagmolen De Eenhoorn zijns inziens ten onrechte omringd door een paar grote bungalows. De auteur gaat niet in op de nieuw- en verbouw(plannen) van boerderijen en woningen die het huidige karakter van de Noordschalkwijkerweg bedreigen.

Aan de Noordschalkwijkerweg heeft de woningbouw op het Paswerkerterrein de Europaweg allerm minst dicht bij het Spaarne gebracht. Wel loopt er een nieuwe verbinding tussen Europawijk en Noordschalkwijkerweg maar de zichtrelatie is niet verbeterd. Het voorstel om een aantal sportvelden te verplaatsen ten behoeve van de vestiging van een waterpark aan het Spaarne is inmiddels niet goed meer mogelijk en Dekker betreurt dat. De suggestie uit het Spaarneplan voor een uitspanning aan het water ter hoogte van de Belgiëlaan lijkt naar zijn mening nog steeds kansrijk.

Het Spaarneplan beoogde de karakteristiek

van het Villapark Heemstede en Haarlem langs het Spaarne – de groen monumentale sfeer – te versterken, ook via de bestemmingsplannen voor woningbouw op het terrein van de voormalige Mariastichting. Dekker ziet weliswaar enige differentiatie in de verschijningsvorm, maar constateert vooral grote compactheid en het ontbreken van beplanting. En dat juist in deze buitenbocht van het Spaarne! Bij de Slachthuisbuurt, ook weer een buitenbocht van het Spaarne, vreest hij met de nieuwbouw op het terrein 'Peltenburg' een Fremdkörper naast de bestaande, tamelijk lage bebouwing.

Wat de binnenstad betreft: aan de westelijke oever is ook na de herinrichting geen prettige wandeling langs het water mogelijk. De situering van de parkeergarage-toegang bij de Waag noemt hij een historische blunder van jewelste. Voor dit gedeelte van het Spaarne zou veel winst te behalen zijn met het inruilen van verkeersruimte voor verblijfsruimte. Het Spaarneplan doet daartoe ook concrete suggesties.

Het Spaarneplan roept verder op aan het

Donker Spaarne een zogenaamde bruine vloot te concentreren en daarbij langs de oever een wandelmogelijkheid te creëren. De verkeersintensiteit is door het eenrichtingsverkeer al sterk verminderd. Ook aan de burgwalzijde mikt het Spaarneplan op de mogelijkheid langs het water te wandelen. Dekker noemt verder 'de Kroon', de naam die bedacht is voor het binnenstadgedeelte tussen de Nieuwe Gracht en bolwerken. Ten noorden van de uit zijn as verrezen Adriaan is nog steeds weinig gebeurd. Wel liggen er plannen die naar de mening van Dekker de kansen van deze oeverstrook goed lijken te gaan benutten. Ook aan de overkant ziet Dekker duidelijke kansen. Met name Hooimarkt en Friese Varkensmarkt kunnen beter benut worden dan alleen voor auto's. Bij de herinrichting voor recreatief gebruik van het oevergedeelte lijkt reductie van het aantal woonschepen – en beperkt tot bewoonde schepen – van belang.

Dekker besteedt verder nog aandacht aan het Noorder-Buitenspaarne, Spaarndamseweg, Waarderpolder, de omgeving van de jachthaven, Schoteroog, Mooie Nel en Spaarndam. Voor Spaarndam

heeft het Spaarneplan geen specifieke nieuwe ideeën opgeleverd. Wel onderstreept hij dat ter plaatse van de bedrijfsterreinen van Stapel en Stevin voortreffelijke kansen liggen voor een op het water georiënteerd woongebied.

Dekker concludeert dat 't Spaarneplan 1995 met een beperkte revisie en aanvulling weer leidraad kan zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen in de gebieden van het Spaarne, wellicht met de status van gebiedsvisie. Die conclusie sluit goed aan bij de visie van de projectgroep Openbare Ruimte van de Vereniging Haarlem Deze werd in 2007 betrokken bij een ambtelijk concept Beeldplan Binnen Spaarne, geënt op onder meer 't Spaarneplan. Er werd een voorlopig advies uitgebracht, waarbij ook de wenselijkheid van een wandelboulevard werd benadrukt. Het is niet duidelijk in welk stadium het concept zich thans bevindt. Duidelijk is in elk geval dat Dekkers visie en het Spaarneplan nog altijd zeer actueel zijn.

Han Leroi

Sporen van een spoorlijn

Boekbespreking

Wim Wegman *Sporen 2*

ISBN 978-90-778242-04-01.

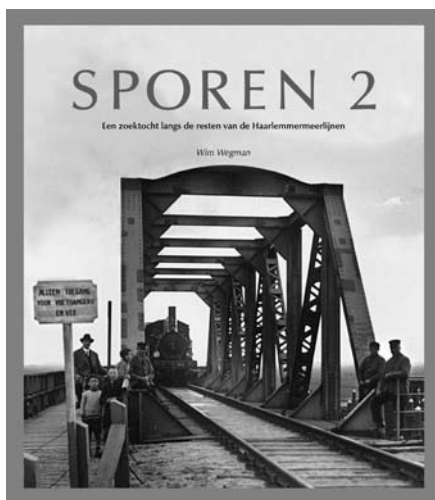
€ 22,50 bij de betere boekhandel of op internet bij de webshop

www.boekenvandekrant.nl

Met *SPOREN 2* - Een zoektocht langs de resten van de Haarlemmermeerlijnen won Wim Wegman de Cultuurprijs Haarlemmermeer 2007. Inmiddels is het boek aan zijn derde druk toe. Half november is deel 2 verschenen, gewijd aan de restanten van deze spoorlijn tussen Aalsmeer, Amsterdam, Nieuwersluis en Alphen.

Het eerste deel gaat over het ontstaan van de spoorlijn die vanaf 1912 liep tussen Leiden en Haarlem via Hoofddorp, en die later nog enige vertakkingen kreeg.

De lijn leverde de exploitant, de Hollandsche Electricische Spoorweg-Maatschappij, zoveel verlies op dat deze per 31 december 1935 alweer grotendeels werd opgeheven, en

afgebroken. Wat ervan rest wordt in het boek beschreven.

Oude stationnetjes en spoorhuizen, die

in het landschap veelal nog duidelijk herkenbaar zijn. Ook in Haarlem zijn daarvan sporen te vinden.

Zo rust het bruggetje over de Fuikvaart op de bruggenhoofden van deze lijn. Het enige stuk waarop nog steeds treinen rijden ligt in Haarlem. Wie in station Haarlem – bij het ontwerp daarvan was rekening gehouden met de Haarlemmermeerlijn – over de rand van perron 1 in Oostelijke richting kijkt, ziet het tracé liggen waarop ooit de stoomtrein richting Hoofddorp en Aalsmeer tufte. Dit deel is blijven liggen ten behoeve van de Hoofdwerkplaats van de NS. Er liggen buiten station Haarlem daarom ook niet twee sporen, maar drie.

Ook dit soort details komt uitgebreid aan de orde in het boek, dat is verlicht met een groot aantal foto's met daarop de oude en de huidige situatie.

Peter van Wingerden

Een feest van herkenning

Boekbespreking

Peter Hammann, *Wat voert Haarlem in zijn schild? Geschiedenis van het stadswapen.*

135 pagina's, Uitgeverij Spaar en Hout, 2010. € 22,50

De Haarlemse historicus Peter Hammann, die veel gepubliceerd heeft over Haarlemse molens, maar ook schreef over zeer diverse onderwerpen als de NSB in Haarlem, het Hofje van Bakenes en de Firma Nelissen, heeft ons verblijd met een nieuw boek, waarin zo'n 200 afbeeldingen van het Haarlemse stadswapen bijeengebracht zijn, alle voorzien van een korte toelichting. Daarnaast worden vele voorwerpen waarop een stadswapen voorkomt, genoemd, zonder afbeelding.

De door Hammann verzamelde wapens zijn allereerst onderverdeeld naar gebouw waaraan of waarin deze zich bevinden. De belangrijkste zijn het stadhuis, de Grote- of Sint-Bavokerk en het Frans Hals Museum. Vervolgens geeft hij per gebied (Centrum, Noord, Zuid, Oost, West) en daarbinnen per straat nog vele tientallen voorbeelden van stadswapens. Wie Haarlem goed kent, zal veel van de plekken herkennen, maar er zijn ook allerlei verrassingen. Zo zal niet iedereen het gebouw van het Koninklijk Haarlems Mannenkoor Zang & Vriendschap, Jansstraat 74 van binnen kennen. Hammann neemt in zijn boek maar liefst drie afbeeldingen op van stadswapens

op voorwerpen die zich in de grote zaal van Z&V bevinden.

Het Haarlemse stadswapen is ontstaan op het einde van de dertiende eeuw en komt het eerst voor op zegels die het stadsbestuur aan belangrijke akten hechtte. Het stadswapen heeft zich in de loop der eeuwen ontwikkeld en is in allerlei varianten afgebeeld. Met als belangrijkste elementen het zwaard, vier sterren, een kruis, een dorre boom en een paar klokjes. De verovering van de Egyptische stad Damiate in 1219 is van groot belang geweest voor de ontwikkeling van het Haarlemse stadswapen, vanwege de heldhaftige rol die de Haarlemmers daarbij zouden hebben gespeeld. Daarom zouden zij van de Duitse keizer het recht hebben gekregen een zwaard aan het Haarlemse wapen toe te voegen en van de patriarch (bisschop) van Jeruzalem het recht om daarin een kruis op te nemen. Dat de rol van Haarlemmers bij Damiate vermoedelijk veel later om redenen van stads promotie is verzonnen en dat het verhaal van de wapenvermeerdering pas tweehonderd jaar na dato hoogstwaarschijnlijk uit de duim is gezogen, laat ik hier maar terzijde. Het stadswapen is door de Hoge Raad van Adel maar liefst twee keer officieel vastgesteld, in 1814 en in 1974. Beide versies worden door de gemeente tot op de dag van vandaag merkwaardig genoeg door elkaar gebruikt. De laatste decennia komt het stadswapen ook 'gemoderniseerd' als gemeentelijk logo voor.

Een boek als dit is voor Haarlem-liefhebbers erg leuk omdat het een mooie aanleiding vormt om zelf weer de stad in te trekken om met eigen ogen de stadswapens te gaan bekijken. Vrijwel alle afgebeelde of besproken stadswapens zijn namelijk vanaf de openbare weg zichtbaar of bevinden zich in openbare gebouwen of collecties. Soms, zoals bij bepaalde vetrekken in het stadhuis, zal men de Open Monumentendagen moeten afwachten.

Misschien nog wel leuker voor wie dit boek aanschaft, is om zelf stadswapens te vinden die er **niet** in staan. Mooi voor een tweede druk! Ik noem er een paar.

-Curatoren van de Latijnse School in Haarlem gingen hun prijsboeken vanaf

1709 bestempelen met het stadswapen in diverse varianten, zoals Spoelder in zijn magistrale dissertatie heeft aangetoond.

-Op veel boeken die tot het oude bezit van de Stadsbibliotheek behoren staat op de band in enigerlei vorm het stadswapen. Zo zijn de platten van de 27 (!) banden van het juridische standaardwerk Oceanus Iuris uit het bezit van Casper Fagel, versierd met het stadswapen in goud.

-Op de vele, vele honderden druksels die in opdracht van het stadsbestuur werden vervaardigd door drukkers als Gillis Rooman, Abr. Casteleyn en Joh. Enschedé staat zeer vaak het stadswapen. Een van de fraaiste komt voor op de Nieuwe Ordonnatie van de Wees-Camere binnen der Stadt Haerlem uit 1597.

-Hammann noemt een aantal voorwerpen, met daarop het stadswapen en geeft daarvan een afbeelding. Maar vele andere noemt hij niet. Een paar voorbeelden. Op een penning die na de oorlog vele jaren aan jubilerende gemeente-ambtenaren werd uitgereikt staat het stadswapen. Ik bezit zelf een vijftal verschillende gemeenteddassen, met vier varianten van het stadswapen. In 1946 werd in verband met de uitgestelde viering van 700-jaar stadsrecht door de Firma H & J Lamp, Barteljorisstraat 18 een wandtegel uitgebracht, vervaardigd door de Porceleyne Fles in Delft, met daarop de Oude Baaf en het stadswapen, met de tekst '1245-Haarlem-1945'. Bij vele oudere Haarlemmers hangt die nog aan de muur, misschien naast een dat jaar uitgegeven glas- in loodraampje, waarop ook het stadswapen prijkt.

-In de zestiende en zeventiende eeuw schonk Haarlem aan veel kerken een glas- in loodraam, veelal met een voorstelling van de Inname van Damiate, met uiteraard het Haarlemse stadswapen. Er zijn er heel wat verdwenen, maar in onder andere Gouda, De Rijp en Egmond aan de Hoef zijn de ramen, inclusief het Haarlemse wapen nog te bewonderen.

Natuurlijk is er op het boek inhoudelijk ook wel wat aan te merken, maar dat ontdekt de kritische lezer zelf wel. Soms is ook te merken dat Hammann lang met dit boek bezig is geweest. Zo vermeldt hij dat hij ergens in het centrum een foto had genomen

van een stadswapen, maar dat hij de plek niet meer kon achterhalen. De foto wordt ons echter onthouden. Misschien iets om in de volgende Nieuwsbrief als zoekplaatje op te nemen?

Het boek is verschenen bij Uitgeverij Spaar en Hout. De directeur Mike de Wijs verdient een compliment voor het fraaie Haarlemfonds dat hij in de loop van de laatste decennia heeft opgebouwd. De vormgever,

het Haarlemse bedrijf Fonts+ Files heeft er een erg mooi boek van gemaakt. Kortom: een aanrader.

Wim Cerutti

Met dank voor de afbeelding uit het archief van RCH Heemstede

Voetbalclub RCH 100 jaar?

Het vraagteken betekent dat er twijfels zijn. Twijfels omtrent het bestaan van die voetbalclub (en dus zijn jubileum) en het Haarlems-zijn. Een bezoekje aan de website van RCH in Heemstede (!) onthult de ware geschiedenis. (Wie op Google zoekt naar RCH uit Haarlem, krijgt de website van RCH in Heemstede.)

De Racing Club Haarlem is ontstaan uit de HFC Achilles, die is opgericht op 25 februari 1911 in Haarlem-Noord. Maar die naam was niet origineel en werd veranderd in: HFC Alcides. Ook deze naam werd door de toenmalige voetbalbond de NVB afgewezen. Toen werd gekozen voor: Racing Club Haarlem. Racing met de betekenis van competitie. Dat was in 1912. Het bleef RCH uit Haarlem tot, na mislukte fusiegesprekken met HFC Haarlem en EDO,

de vereniging in 1965 verhuisde naar een nieuw sportcomplex in Heemstede. Sindsdien staat de H in de afkorting voor Heemstede en dus niet meer voor Haarlem. Een Haarlemmer was lid van de RCH uit Heemstede, maar zijn Haarlemse vader indertijd van RCH uit Haarlem... Het kan verkeren. Johan Neeskens begon bij RCH en zelfs Bram Peper heeft er leren voetballen van de grote Loek Biesbrouck. De club zelf, met alle aanpassingen van de naam, bestaat dus per maart 2011 honderd jaar, hetgeen ze willen weten en zullen vieren! Het vraagteken in bovenstaande titel behoort een uitroep te zijn. Met felicitaties van ondergetekende.

Frans van Spanje
Historische Werkgroep Haarlem

Jonge Muggen

'Daar is het wachtershuisje!'

'Daar is het wachtershuisje...!' Zo kwamen de kinderen van basisschool De Toermalijn uit Driehuis naar de Hoofdwacht toe rennen. Klaar om aan het Wie wat bewaart, heeft wat!-bezoek te beginnen. Dat de groep eerst nog in tweeën gedeeld moest worden, werd 'even' vergeten. Maar zo moet het wel, de groep gaat gedeeld naar Hoofdwacht en Bavokerk. Dit omdat een aantal van ca. 15 kinderen tegelijk in beide gebouwen wel zo'n beetje het maximum is. Bij de kerk, omdat daar naar de lage zolder wordt gegaan (smalle wenteltrap!), en in de Hoofdwacht vanwege het aantal plaatsen rond de tafel in de Tademakamer. Na drie kwartier wordt er omgeruild, dus iedereen maakt alles mee. Het was een leuk bezoek, maar dat hoeft eigenlijk niet meer gezegd.

Alle kinderen (en hun juffen en meesters, en hun vaders en moeders...) komen allemaal veel knapper naar buiten dan dat ze eerst door de voordeur naar binnen kwamen. Want nu weten ze veel meer over 'ons huis'. Bijvoorbeeld waarom boven bij Boris Boef "als den straf u tegenstaet" geschreven is, en niet "...staat". En zo weten zij ook waarom wachter Cornelis, die je bij binnenkomst zo gezellig streng begroet, een gemene wachter is. Het is onbegrijpelijk dat er nog steeds zo veel Haarlemmers zijn, die nog nooit een voet in de kerk of in de Hoofdwacht hebben gezet. Terwijl er op Open Monumentendagen etc. toch heel veel mensen binnenlopen! Op de MonumentenNacht van 29 januari jl. bijvoorbeeld telden wij 559 bezoekers! Voorafgaand aan het muzikale optreden

van het Ampzing Genootschap verzamelden zich ondanks de felle kou, maar liefst 58 kinderen voor de wandeling 'De vissenvangster van Haarlem'. Gewapend met een vissen-vingerpopje gingen ze op pad om Abrasem (een vis) te vinden en de gemene meermin Kalini tot andere gedachten te brengen. Onder begeleiding van vertelster Marieke Suurmond en een vrolijke wijsjes spelende accordeonist gingen ze langs verschillende locaties in de stad.

De wandeling werd besloten in het Noord-Hollands Archief met een warme kop chocolademelk.

De eerstejaars van de Kinderuniversiteit Haarlem (ca. 10/11 jaar) zijn ook bij ons op bezoek geweest. Ondanks de flinke wind, zagen ze er niet tegenop de gevelstenenspeurtocht te doen. Met veel enthousiasme snelden ze van steen naar steen en beantwoordden ze de vragen. Het is opvallend hoe leergierig deze kinderen zijn en vooral hoeveel ze al weten van Haarlem. De voorbereidingen voor het project 'Stappen in de stad'

voor de brugklassen van het voortgezet onderwijs zijn nu zo ver gevorderd, dat subsidies worden aangevraagd. Indien alles naar wens verloopt, kunnen in september de proefwandelingen van start gaan. Voor deze 'pilots' hebben zich drie groepen 8 van basisscholen en drie scholen van het voortgezet onderwijs opgegeven. Wordt vervolgd!

Marjorie Vroom - Werkgroep Jeugd

Links: Staand tussen de oude gevel (de schil) en de inpandige nieuwbouw legt Max Van Aerschot het unieke van deze aanpak uit. Zonder grote kosten en onder behoud van alle historische elementen is een nieuw gebouw gerealiseerd alsof de schil niet aanwezig is. Het voldoet aan allen normen van een vrijstaand gebouw. Omdat zo allerlei moeilijke koppelingen vervielen en er geen speciale voorschriften gelden kon snel én betaalbaar worden gebouwd.

Rechts: Max wachtte de buitenlandse gasten op voor het Figeë gebouw waar hij meteen de bouwtekening aan de buitenlandse gasten en andere genodigden verklaarde.

Aanvulling op: 'Londense les in behoud van stedenschoon'

In het vorige nummer meldden wij reeds het bezoek van de 'Society St.Marylebone', aan Haarlem. Daarbij bleef - onbedoeld - de rol van onze stadsbouwmeester Max van Aerschot onvermeld. Juist dankzij Max van

Aerschot konden wij de Londense gasten een inhoudelijk zeer aantrekkelijk programma bieden. Met als hoogtepunt de bezichtiging van de Figeë-hal, een industrieel monument waar op bijzondere wijze, als het ware

binnen de historische 'schil' een nieuw gebouw is gecreëerd. Met deze aanvulling onderstrepen we onze dank aan onze stadsbouwmeester.

Initiatief-rol: nieuwe uitdaging voor werkgroep Gebouw en Omgeving

Bij de modernisering van de monumentenzorg in Nederland (in de vakwereld bekend als MoMo) wacht ook onze stad een grote uitdaging. Het project MoMo richt zich op twee specifieke onderdelen:

- Monumentenzorg en ruimtelijke ordening: Verschuiving van objectgericht naar omgevingsgericht.
- Monumentenzorg en maatschappij: Heroriëntatie van conserverend naar ontwikkelend.

Wethouder Ewout Cassee ziet daarin nieuwe kansen voor alle spelers in de ruimtelijke ordening. Hij daagde ons - in zijn eerste gesprek met de Werkgroep Gebouw & Omgeving - uit om vooral een dynamische en initiërende rol te gaan spelen in het voortraject bij ruimtelijke planvorming. En ook daarin bewijst de goede relatie met de stadsbouwmeester zijn waarde. Max van Aerschot lichtte de werkgroep in hoe Haarlem haar vigerende structuurplan

operationaliseert via gebiedsvisies. Ook dit biedt gelegenheid om in het voortraject al invloed uit te oefenen op ons aandachtsgebied, monumenten en de historische stad. Kortom: laten we ons niet beperken tot liefdevol kritisch volgen en reageren, maar laten we minstens gelijke aandacht besteden aan de initiatiefrol: een mooie uitdaging voor onze vereniging en haar Werkgroep Gebouw & Omgeving.

Boudewijn Bach

Agenda

Agenda voor de komende maanden. Zie het uitgebreide overzicht elders in dit nummer.

Zaterdagochtend 26 maart

Historisch Museum Haarlem, rondleiding Laura van der Wijden over de tentoonstelling Verdwenen Vakscholen 'Leren voor het leven'. Opgave: zie vorige nieuwsbrief en website.

15-17 april

De inmiddels al veel besproken jaarexcursie naar zusterstad en zustervereniging Osnabrück. Mailcontact hierover heeft de voorkeur. Schrijft u anders naar mw. J. Patijn, Van Valckenburghlaan 1, 2061 HP Bloemendaal, bel 023 - 5270190

(voicemail) of 06 - 27 07 29 66

Maandagavond 18 april

Publiekscentrum Noord-Hollands Archief, Historisch café. Over Haarlem en Haarlemse lezers. Entree € 2,50 p.p. aanmelden verplicht. Mail naar info@noord-hollandsarchief.nl of bel 023 5172700.

Vrijdagmiddag 29 april

Feestelijke start jumelageherdenking 'Osnabrück aan de Markt' met o.a.: Hoofdwacht, opening tentoonstelling 1961: Haarlem-Osnabrück, de mensen en de stad. Hoofdwacht elk weekend open t/m zaterdag 24 september.

Zaterdagochtend 14 mei

Ruïne van Brederode, (fiets)excursie met lezing, zie binnenin.

Woensdagavond 25 mei

Kennemer Boekhandel Kleverpark, zie binnenin.

Zaterdagochtend 11 juni

Luilakwandeling over de Bolwerken, zie binnenin.

15 juni

Presentatie Jaarboek, zie binnenin.

Woensdag 22 juni

Algemene Ledenvergadering (agenda volgt).